

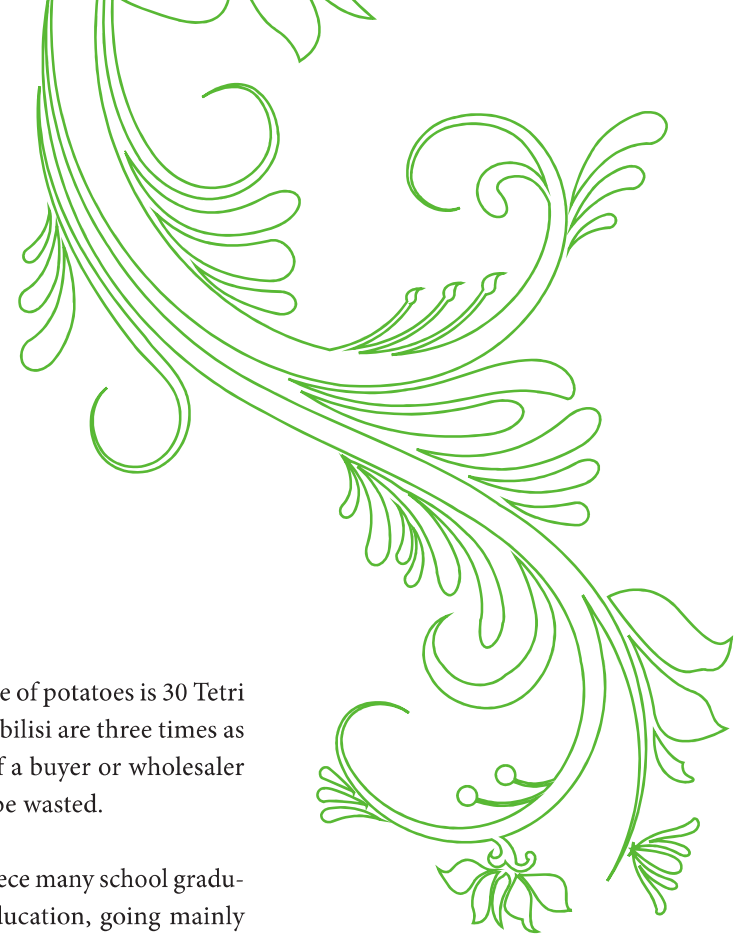
Lena's son Manvel is the only one from Lena's family without a special education and so he works as a tractor operator, like his father. Nazik, his wife is from the neighbouring village of Nadrevani, she married Manvel at an early age and did not continue her education after graduating school which she still regrets. This reinforces her desire to provide her with children higher education which is highly respected by everyone in the family. It seems that they are working exclusively to raise the significant amounts of money required for this purpose.

Manvel has his own tractor and he earns money by fulfilling orders for fellow villagers. There are many orders but not everyone can afford to pay. But Manvel continues to do the work and keeps records of the amounts receivable in a notebook. The family has only two cows and so they do not have much milk to sell. They do, however, have a lot of potatoes. However, this year has not been lucky for the potatoes with buyers not yet coming to the village, so the potatoes are be-

ing stored in the cellar. The price of potatoes is 30 Tetri per kilogram. Retail prices in Tbilisi are three times as high. Unfortunately, the lack of a buyer or wholesaler network means that they may be wasted.

According to Marina and her niece many school graduates strive to continue their education, going mainly to Armenia and Russia. Very few of them go to Tbilisi due to the lack of knowledge of the Georgian language. Lena said that she would gladly go to live and work in Tbilisi but the language problem is stopping her as she speaks neither Georgian nor Russian.

This is a real problem for the young people. There are very limited opportunities for employment in the village and limited knowledge of what could be achieved, for example, in small business. Older women would be willing to do something but their imagination does not go beyond their past experiences on the collective farm. Younger women lack information and the avenues to acquire skills and start-up capital are very limited if not

absent. There are only two private micro enterprises in the village: a shop and a gas station. Both are owned by men. There are no women-run businesses at all. However every week in Kush there is a barter market operates where goods from lower altitudes such as grapes and oil are exchanged via wholesalers for those from the locality such as cheese and as women make cheese and know what is required by the family they are more involved in the barter trade than men.

At 22 the issue of marriage is becoming relevant for young Lena. As there are no suitable marriage candidates for a girl with education, many young women are leaving the village for bigger towns and cities. However, in Kush it is customary for young women to marry fellow villagers. Sometimes, men marry and bring women from far-away places to the village but the women marry local men. However, the women of the family said that ethnic villages have little interaction even in farming. Their isolation is very strong and is intensified at times, by dislike. People that have lived

here for many generations do not like migrants from Svaneti and Ajara.

Lena's family in Kush is a hard-working and friendly one which values and works towards self-development and education of the next generation, although this is a future far from certain. On the one hand, the family sacrifices the interests of its older members in favour of the younger ones and invests all its efforts in their future. On the other hand, this future has little promise in Kush. The education that the family gives to its younger generation through such hard work often can only be capitalized upon if the children move away. Lena and her husband are perhaps deeply concerned not only because of the built up weariness due to the hard work and sacrifice but also because of the subconscious realisation that real opportunities for the young can only be found elsewhere.

ფიქრია, ფანურა და სხვა ქალები კამარლოდან

ქვემო ქართლში მცხოვრები აზერბაიჯანლები თურქულენოვანი ხალხია. მათი წინაპრები სხვადასხვა დროს აქ მოსული დამპყრობლების შთამომავლები არიან. 1926 წელს ჩატარებული აღწერის საფუძველზე მათ “აზერბაიჯანლები” ეწოდათ. ქართლში დამკვიდრებული აზერბაიჯანული მოსახლეობა მიგრანტთა ორ ნაკადს მიეკუთვნება: პირველია XV-XVIII საუკუნეებში ჩამოსახლებული თურქულენოვანი მოსახლეობა, რომელთაც უმძიმესი ფსიქოლოგიური და ფიზიკური სტრესი გადაიგანეს, ვიდრე ახალ ადგილს შეეგუებოდნენ. მეორე ნაკადია მიგრანტები, რომლებიც, ახალ გარემოს შეგუებულები, ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად ერთი ადგილიდან მეორეზე გადავიდნენ.

დღეს საქართველოში მცხოვრები აზერბაიჯანული მოსახლეობა 224 606 კაცს შეადგენს. ისინი უმეტესწილად ბოლნისის, დმანისის, გარდაბნისა და მარნეულის რაიონებში არიან თავმოყრილი. მცირე რაოდენობით სახლობენ თეთრიწყაროსა და წალკის რაიონებში.

სოფელი კამარლო უმშვენიერესი გბის, იაგუფლოს ახლოს მდებარეობს. სოფლისაკენ მივყავართ სრულიად დანგრეულ გზას. სოფელი დმანისიდან 8 კილომეტრშია. 2002 წელს, საქართველოს მოსახლეობის ბოლო აღწერის მონაცემებით, სოფელში 713 ადამიანი ცხოვრობს, ყველა ეთნიკური აზერბაიჯანელია.

ფიქრია აბდულაევა ორივე კულტურას ეკუთვნის: მამით აზერბაიჯანელია, ხოლო დედით – ქართველი.

სოფელში, სადაც არაფერს ვხედავთ, არც ქართულად და არც რუსულად, ფიქრია მთარგმნელის როლს ასრულებს. ჩვენი მისვლა სოფელში ერთგვარ სენსაციად იქცა, ჩვენი მასპინძლის, ფანურა ყურბანოვას ეზოში ქალები ნელ-ნელა გროვდებიან.

ეზოში შეკრებილი ქალები გვიხსნიან, თუ როგორ ამზადებენ კიზიაკს, ეს საწვავია ზამთრისათვის. საქონლის ნაკელს მიწაზე ასწორებენ ერთ ფენად და

ფიქრია აბდულაევა • Пикрия Абдулаева • Phikria Abdulaeva © GP

ულოლებიან, როდის გახმება. შემდეგ ნიჩბით ანაწევრებენ პაგარა ნაჭრებად. დებენ ისეთ ადგილას, სადაც მზე მოხედება და ქარიც გაუვლის, რომ კარგად გამოხმეს მთელი ბაფხულისა და შემოდგომის განმავლობაში, სიცივეების დაწყებამდე.

ქალები იხსენებენ საბჭოთა ფერმების პერიოდს. “ეს კიდეც რა არის! – ამბობენ ისინი, – ახლა უფრო იოლია, ახლა აღარ არსებობს კოლმეურნეობა”. იხსენებენ საბჭოთა პერიოდის საქონლის ფერმებს. “ახლა ადვილია, რომ აღარ არის სახელმწიფო ფერმები. ჩვენ ვმუშაობდით დიდიდან საღამომდე, სახლში დაბრუნებულები კი საოჯახო საქმეებს ვაგრძელებდით. შემოდგომამდე ოჯახებს გვირიგებდნენ 10 გონა კარგოფილს და საჭირო იყო ამ კარგოფილის დაბინაუება, გაშრობა, დაგვირთვა, გაყიდვა და ნაწილის ბამთრისთვის შენახვა”.

თუმცა ყველა ასე არ ფიქრობს, ზოგიერთისთვის კოლმეურნეობები უკეთეს დროებსთან ასოცირდება. გულიანო გაჯიევა 100 წლისაა, თუმცა თვითონ

ამბობს, რომ 112 წელი უსრულდება. “კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის შეხვედრაზეც კი მიმიწვიეს ერთხელ”, – იხსენებს ის. გულიანო მწველავი იყო.

სხვა ისტორიები ქალების ქორწინების საკითხს უკავშირდება. ამერბაიჯანელი ქალები ადრეულ ასაკში ქორწინდებიან. ქეიალა 14 წლის იყო, როდესაც გაათხოვეს. მეზობელ სოფელ სალამალიყში ცხოვრობდა. დაამთავრა დაწყებითი კლასები. ოთხ კლასზე მეტი სკოლაში არც იყო. გაათხოვებამდე საოჯახო საქმეებით იყო დაკავებული. “უკეთესი სკოლა რომ გვექონოდა, იქნებ, არც დავექორწინებინე ჩემს მშობლებს ასე ადრეულ ასაკში”, – ამბობს ის. სამი შვილი ჰყავს. ამბობს, რომ არ მისცემს თავის ქალიშვილს 19-20 წლამდე დაქორწინების უფლებას.

ქალიშვილების საკითხი ნამდვილად კრიტიკულია. დედებს არ სურთ, თავიანთი ქალიშვილები ადრეული ასაკიდან შეეჭიდონ ოჯახურ სირთულეებს, მეორე მხრივ კი, ძნელია რამის შეცვლა.

ფიქრია და განღაფი გვაჩვენებენ როგორ ანაწევებენ კიზიაკს • Фикрия и Гандаф показывают, как режут кизьяк • Phikria and Ganphar show how to cut Kiziak © GP

ალიდა ნასიბოვა 42 წლისაა. ის 10 წლის წინ გაშორდა ქმარს. ახლა ერთადერთ ქალიშვილს ზრდის. მისი ყოფილი ქმარი გარდაიცვალა. ალიდა სკოლაში მუშაობს დაწყებითი კლასების მასწავლებლად და ყველაფერს აკეთებს თავისი ქალიშვილის უკეთესი ცხოვრებისათვის. მას დიდი იმედი აქვს, რომ შეიღოს საუკეთესო განათლებას მისცემს და ამით შეცვლის მის ცხოვრებას.

ფიქრია სოფლის სკოლაში მუშაობს, ქართულ ენას ასწავლის. ამბობს, რომ უმცროს კლასელები უფრო ესწრებიან გაკვეთილებს, ვიდრე უფროსები. მისი ვაჟი ერთადერთია, ვინც სკოლა დაამთავრა და სწავლას აგრძელებს.

სოფლის მცხოვრებლები ხშირად დადიან ბაქოში, მაგრამ არა სასწავლებლად, არამედ ნათესავების მოსანახულებლად და მცირე პერიოდით. საქართველოს შიგნით გადაადგილება ენის არცოდნის გამო შეზღუდულია.

ფანურა ერთი წელია დაქვრივდა. არასოდეს იღიმება, ჩუმად და სწრაფად აკეთებს თავის საქმეს. სკუმრებისთვის ხინკალი მოამზადა გემრიელი არაქუნის საწებლით.

საკნა გაჯიევა ფანურას მეზობელია, ჩვენს გამოძიებაზე მკვრივად ცოცხალი ხნით აღრე მოვიდა და საგზლად თავის გამომცხვარ პურს გვაგანს, ფანურა კი – ყველს. აზერბაიჯანელი ქალები ძალიან სკუმართმოყვარენი არიან.

ფანურა ქალიშვილები • Фанура с дочерью • Phanura with her daughter © GP

Пикрия, Фанура и Другие Женщины Из Камарло

Азербайджанцы, проживающие в Квемо Картли — это туркоязычный народ, предки которых — завоеватели, прибыли в эти края в разные времена. По данным переписи населения 1926 года их называли азербайджанцами. Миграция азербайджанского населения, поселившегося в Квемо Картли, состоит из двух потоков: 1. Миграция туркоязычных переселенцев в XV-XVIII-ых веках, которые пережили тяжелейший психологический и физический стресс. 2. Мигранты, приспособленные к новой местности, которые поменяли место жительства с целью улучшения жизни.

На сегодняшний день азербайджанское население в Грузии составляет 224 606 человек. Они преимущественно проживают в районах Болниси, Дманиси, Гардабани, Марнеули и в основном в районных центрах. Небольшое количество азербайджанцев проживает также в районах Тетрицкаро и Цалка.

Деревня находится рядом с живописным озером Ягуфло. К селу ведет совершенно разбитая дорога — примерно 8 километров от Дманиси. Во время последней переписи населения в Грузии, которая прошла в 2002 году, село насчитывало 713 человек, все — этнические азербайджанцы.

В их число входит и Пикрия Абдуллаева. Она при-

надлежит к обеим культурам — азербайджанской по отцу и грузинской по матери. В селе почти никто не говорит ни по-грузински, ни по-русски. Пикрия была моим переводчиком, за что ей большое спасибо.

Наш приезд стал небольшой сенсацией в селе — приглашенные Пикрией женщины постепенно подтягивались ко двору Фануры Курбановой.

აზერბაიჯანელი ბავშვი კამარლონ • Ребенок из села Камарло • Azeri child from Kamarlo © GP

Сначала они показали двор. Подробно показали, как делают кизяк — топливо на зиму. Коровий навоз сначала выравнивают примерно одинаковым слоем и ждут, пока он подсохнет. Потом его режут лопатой на куски. Складывают на солнечное продуваемое место — здесь он будет сушиться все лето и осень, вплоть до холодов, пока не превратится в топливо. Заготовкой кизяка часто занимаются женщины и дети.

Женщины вспоминают советское время. Сейчас им легче, потому что нет совхоза. Там приходилось работать с утра до ночи, плюс дома. Осенью на семью давали, бывало, 10 тонн картошки — надо было с ней управляться: таскать, сушить, грузить, продавать, убирать на зиму.

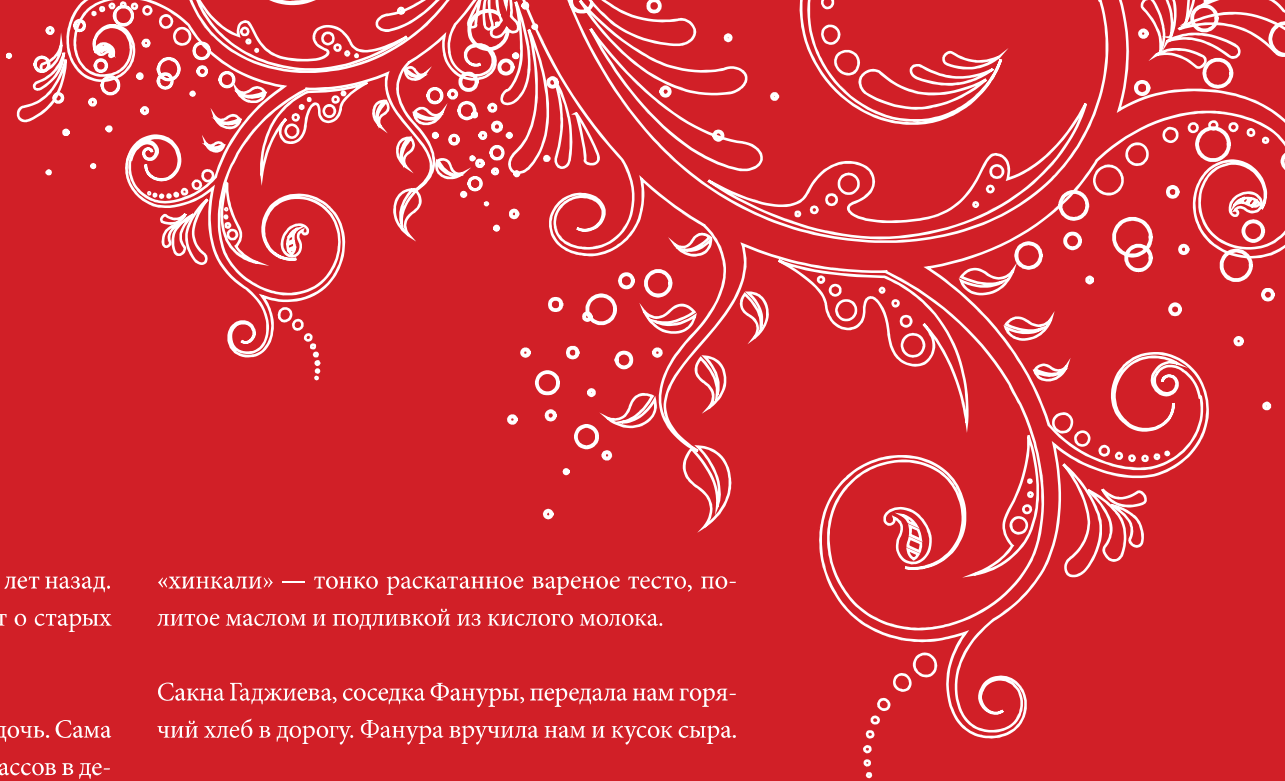
Но некоторые совхоз вспоминают, как лучшие годы. Эту женщину зовут Гулиаз Гаджиева. Говорят, что ей больше ста лет. (Она сама утверждает, что ей 112). Про совхоз говорит: да, это была жизнь. Работали много, но был почет за хорошую работу. Вот меня, рассказывает, даже приглашали в ЦК партии, как передовика производства. Гулиаз работала дояркой.

Женщины разговаривали в доме у Фануры Курбановой. Сначала они старались держаться версии «все хорошо». Подробности проявились постепенно. Из десяти женщин, которые участвовали в беседе: четверо разведены, у половины умерли или погибли мужья или сыновья, две женщины были выданы замуж в 14 лет, причем одна из них похищена.

О раннем замужестве рассказали и другие женщины. Одну из них зовут Хеяла. Правда, ее не похищали, а сосватали. В том же возрасте — 14 лет. Она жила в соседней деревне Саламалик, и там была только начальная школа, в пятый класс ее уже не отдали. Пока не взяли замуж работала по дому у родителей. Она говорит: если бы была у нас школа, может быть, и не выдали бы так рано. У Хеялы трое детей, и она говорит: свою дочь я ни за что не отдам замуж раньше 19-20 лет.

Вопрос о дочерях стоит остро. С одной стороны, мамы не хотят, чтобы дочери жили так же. С другой, видят, как непросто изменить заведенный порядок.

Алида Насибова, ей 42 года, в подробностях рассказала

мне о своем разводе, который состоялся 10 лет назад. До сих пор очень волнуется, когда говорит о старых обидах.

Бывший муж умер, у Алиды единственная дочь. Сама Алида работает учительницей младших классов в деревенской школе и всячески стимулирует свою дочь на учебу. Очень надеется, что благодаря образованию, она сможет изменить свою жизнь.

Довольно часто жители деревни ездят в Баку — но не на учебу, а к родственникам или на заработки. Миграции внутри Грузии мешает языковой барьер, они мало посещают другие районы.

Фанура позирует рядом с траурным портретом мужа, который умер чуть больше года назад.

Она носит траурный платок и почти не улыбается. Фанура подвижная, отзывчивая и открытая. Все делает быстро и безмолвно. Очень старается сделать что-нибудь для гостей, угостить, услужить.

Фанура приготовила для нас еду, которую она назвала

«хинкали» — тонко раскатанное вареное тесто, политое маслом и подливкой из кислого молока.

Сакна Гаджиева, соседка Фануры, передала нам горячий хлеб в дорогу. Фанура вручила нам и кусок сыра.

Азербайджанские женщины очень гостеприимны. Сакна Гаджиева, соседка Фануры, пришла к нам, на минутку, оторвавшись от выпечки хлеба, которой она занималась дома. Она пригласила нас посмотреть, как она печет хлеб, и мы пошли.

Я еще раз благодарю Пикрию Абдуллаеву за перевод и мое знакомство с этими замечательными женщинами.

Phiria, Phanura and other Women from Kamarlo

Azerbaijanis living in Kvemo Kartli are Turkic-speaking people representing the legacy of the conquerors that came to this area at different times. In the 1926 Census they were referred to as Azerbaijanis. The Azeri population that settled in Kartli is comprised of two streams of migrants: 1. The Turkish-speaking population that was resettled between 15th-18th centuries; they went through the heaviest psychological and physical stress before they adapted to the new place. 2. Migrants who moved from one place to another to improve living conditions having adapted to the new environment. Currently the Azeri population in Georgia numbers 224,606. They mainly reside in Bolnisi, Dmanisi, Gardabani and Marneuli districts, mostly in district centers apart from in Dmanisi municipality where there are many Azeri villages. Some live in Tetrtskaro and Tsalka districts.

The village of Kamarlo is located next to the picturesque Lake Yaguflo. A worn-down road leads to the village located eight kilometres from the town of Dmanisi. According to the last census in Georgia performed in 2002, the population of the village was 713 people; all of them ethnic Azeris. Pikria Abdulaeva is amongst the village's residents. She belongs to both cultures. She is an Azeri from her father's side and Georgian from her mother's. Azeri is the language of the village. Pikria speaks Georgian and served as the interpreter for our visit. Our arrival in the village caused a stir and the women invited by Pikria started arriving at the home of Phanura Kurbanova.

In the garden the women explained how they make kizyak or fuel for winter. First, cow manure is levelled to the same thickness and is left to dry. Later, it is cut into pieces with a shovel. The pieces are then stacked in a sunny and ventilated place where they will be left to dry through summer and autumn, until the cold weather begins. This process turns the material into fuel. Kizyak is often made by women and children. The women then listed every activity they had performed that day from making bread to tending cattle to putting up wallpaper. Shoes were removed to enter the house.

ფანურა ქმრის პორტრეტთან • Фанура у портрета мужа • Phanura and her husband's portrait © GP

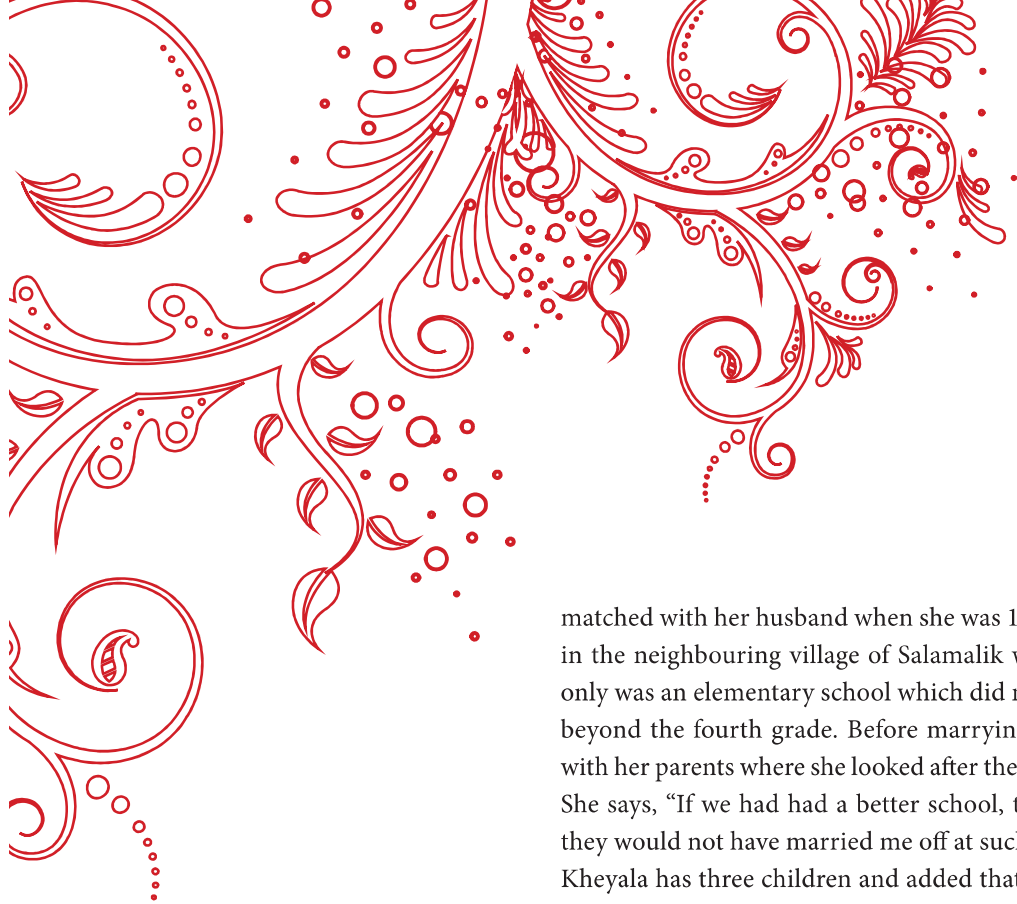
The women recounted their memory of state farms. “Now it is easier, because there are no state farms. We used to work from morning until night and then come home and continue working in the house. In autumn, sometimes they would give ten tons of potatoes to each family and we had to manage this ourselves, carrying them, drying them, loading them, selling them or storing them for winter”. But for others, the state farms are associated with better times. Guliaz Gajieva is over 100 years old. she herself asserts she is 112. “We worked a lot but it was good work. I was even invited into the Central Committee of the Party as a leading worker, once”. Guliaz used to milk cows.

The women were enjoying the conversation. First, they maintained the attitude that “everything is good” and did not talk about problems. Gradually, however, they opened up. Out of the ten women who participated in the conversation, four were divorced, half of them had lost husbands or sons, two women were married at the age of 14 and one of them had been bride-kidnapped.

Often, women are complicit in these kidnappings. Gulazar was kidnapped as a bride for Pikria’s (her now mother in law’s) cousin. She was 14 and the groom was 26. Now Gulazar and Pikria share the same last name and are on good terms with each other, despite Pikria’s involvement in the kidnapping 17 years ago. Gulazar gave birth when she was 17. She had the baby in Baku and told the doctor about the circumstances surrounding her marriage. The Doctor sent a message to the village, saying “one of your young girls was forced into marriage at the age of 14! Take some measures!” The young husband could easily have been brought to justice for the forced marriage but they managed to avoid this through the help of some acquaintances in the right places. “Why didn’t you spare the girl?”, we asked Pikria. “Why?”, she answers. “Now, she has such a handsome husband who is the representative of the rural council”. Gulazar, who was listening, laughed along with the story as well.

The other women related stories of their marriages. Kheyala had not been bride-kidnapped but, rather, was

matched with her husband when she was 14. She lived in the neighbouring village of Salamalik where there only was an elementary school which did not take her beyond the fourth grade. Before marrying, she lived with her parents where she looked after the household. She says, “If we had had a better school, then maybe they would not have married me off at such early age”. Kheyala has three children and added that three children are enough and that she will not let her daughter marry before she turns 19 or 20.

The issue with daughters is a critical one. On the one hand, the mothers do not want their daughters to have the same lives they did. On the other, they see that it is not easy to change the situation.

Alida Nasibova is 42 years old. She related the hard story of her divorce ten years ago. Alida is now raising her only child, a daughter. Her ex-husband has since died. Alida works as a teacher of the lower grades in the village school and provides every incentive she can to her daughter to study. She has big hopes that she will be able to change her life by getting an education. Pikria

works at the village school as a teacher of Georgian. She says that the attendance of younger students is much better than the attendance of the older ones. Pikria says that her son is the only graduate who is continuing his education in Tbilisi. The majority of school graduates do not continue their studies.

Villagers travel to Baku fairly often, not for education but to visit relatives or for short-term work. Migration within Georgia is hampered by the language barrier which means that they do not travel much to other districts in Georgia. Phanura is a widow of over a year and wears a mourning kerchief and almost never smiles but she is quick, responsive and open and does everything quickly and silently. For her guests she made khinkali which consisted of thinly rolled boiled dough with butter and a sauce made from sour milk with herbs and spices.

Sakna Gajieva is Phanura’s neighbour who came to speak with us briefly before getting back to baking bread at her house. She gave us hot bread for the way back and Phanura gave us some cheese as well. We were very touched by their hospitality, help and openness.

აზერბაიჯანელი ქალი განდაფი • Азербайджанка Гандаф • Azeri woman Gandaf © GP

ბერძენი ქალი წალკიდან

ბერძენთა მცირეჯგუფი აღმოსავლეთ ანაგოლიიდან ჯერ კიდევ 1763 წელს ჩამოსახლა ერეკლე მეორემ. ისინი ახგალის სპილენძის, ცყვიის, ვერცხლისა და თქროს საბადოებზე მუშაობდნენ და ამ საქმის დიდი ოსტატები იყვნენ. შემდეგი ჩამოსახლება 1806-1807 წლებში მოხდა, მომდევნო კი – 1829-1830 წლებში. საქართველოში ჩამოსახლდნენ როგორც თურქულენოვანი ბერძნები, ისე პონტოურ დიალექტზე მოსაუბრე ბერძნები. საარქივო მასალებიდან ირკვევა, რომ ყველაზე დიდი ნაკადი ბერძენი მიგრანტებისა სწორედ ბემთ აღნიშნულ პერიოდში შემოვიდა საქართველოში და მათი უმრავლესობა წალკისა და თეთრიწყაროს გერიტორიებზე დასახლდა.

ივეგას სრული სახელია ევეგენია ფურცელაძე. მისი ქალიშვილობის გვარია ვაბაერთვა. ბავშვობიდან ივეგას ეძახიან. ის წალკის მუნიციპალიტეტის გამგეობაში მუშაობს. ივეგა გაიზარდა თბილისში. დაამთავრა თბილისის კოლბერაგიული ინსტიტუტი და მუშაობდა ე.წ. “ცეკავშირში”, რომელიც საბჭოთა კავშირში ერთ-ერთი ყველაზე მსხვილი გაერთიანება იყო.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ივეგას ოჯახსაც შეეხო ყველა ის სიღუპირე, რაც 90-იანი წლების დასაწყისში დაგყვა თავს დამოუკიდებელ საქართველოს: პოლიტიკური არასტაბილურობა, ეკონომიკური ვაჭირვება, ომები. თავიდან ივეგა ქმარზე იყო დამოკიდებული, რომელმაც მოგვი-

ანებით წალკაში იმოვა სამუშაო. ოჯახიც თან გაჰყვა მეუღლეს. ბავშვებს ძალიან ვაჭირდათ შეგუება, მით უმეტეს, რომ ქართული სკოლა მაშინ არ იყო წალკაში, მოუწიათ რუსულ სკოლაში შესვლა. მოგვიანებით, როდესაც ქართული სკოლა გაიხსნა, ისევ ქართულად გააგრძელეს სწავლა. დღეს ივეგას ვაჟი 27 წლისაა, ქალიშვილი – 25-ის. მათ უნივერსიტეტი დაამთავრეს და ორივე ბერძნული და ქართული კულტურის მაგარებლები არიან.

წალკაში ივეგამ სამსახური დაიწყო. ქართული ენის მიმართ ინტერესი თანდათან იზრდებოდა. ივეგას ქართული არ იყო სრულყოფილი, მაგრამ ის ბევრს მუშაობდა. ქართული ენის ცოდნის გარდა, ივეგამ გამოამუშავა ორგანიზაციული უნარები და მალე

წალკის გამგეობაში ადმინისტრაციის ხელმძღვანელის თანამდებობაზე დაინიშნა.

ივეგა წარმოშობით სოფელ ბეშთაშენიდანაა, რომელიც წალკასთან ახლოს მდებარეობს და ადრე ბერძნებით იყო დასახლებული. მას კარგად ახსოვს წარსული, როდესაც სოფელი ხალხმრავალი იყო. წალკაში რამდენიმე საწარმო იყო, სადაც ადგილობრივები იყვნენ დასაქმებული. მამაკაცები საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში და რუსეთში მიდიოდნენ სემონურ სამუშაოზე. ქალები ოჯახს უვლიდნენ და ჰქონდათ სამუშაო, შვილებისათვის კარგი განათლება მიეცათ არა მარტო თბილისში, არამედ მოსკოვშიც. “ბერძნებს ფული ჰქონდათ, — ამბობს ივეგა, — ამიგომაც დაუბრუნდნენ ისტორიულ მიწას. მიგრაცია გამოიწვია საზღვრების გახსნამ, საქართველოში პოლიტიკურმა დესტაბილიზაციამ და ეკონომიკურმა სიღუბნებმა. გარდა ამისა, ის ბერძნები, რომლებმაც ქართული არ იციან, თავს კომფორტულად ვერ გრძნობენ, იმის გამო, რომ პოლიტიკა შეიცვალა და ქართული ენის ცოდნის გარეშე კარგი სამსახურის შოვნა ჭირს”.

საქართველო დაახლოებით აქ მცხოვრები ბერძნული მოსახლეობის 90-92 პროცენტმა დატოვა. თუ

ადრე საქართველოში 22 000 ბერძენი ცხოვრობდა, ახლა ათასიდან ორი ათასამდეა დარჩენილი. წალკა დატოვა ბერძნულმა ელიტამ, მდიდარმა და განათლებულმა ფენამ. ბევრს არ სურს, საბოლოოდ გაწყვიტოს კავშირი საქართველოსთან და სახლები დაიგოვეს თავიანთ საკუთრებაში. ხალხს უნდა ჰქონდეს საშუალება, თავიანთი წინაპრების საფლავებს დახედოს და მართლმადიდებლურ ეკლესიაში ილოცოს. ისიც აღსანიშნავია, რომ სახლების გაყიდვა არც ისე ადვილი იყო, რადგანაც იმ პერიოდში ფასები ძალიან დაბალი იყო.

ბერძნების ქვეყნიდან გასვლას დაემთხვა სვანეთიდან და აჭარიდან მეწყერს გამოქცეული ხალხის მიგრაცია წალკაში მეურნეობისათვის უკეთესი პირობების შესაქმნელად. სამთავრობო პროგრამები ეხმარებოდა ეკომიგრანტებს, წალკაში დამკვიდრებულიყვნენ. თავდაპირველად რამდენიმე ასეული სახლი შეისყიდა სახელმწიფომ წალკაში ამ პროგრამის ფარგლებში. თუმცა, ძირითადად, ეს პროცესი სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე მიმდინარეობს. შეიქმნა ორმხრივად სასარგებლო სისტემა: ერთი მხრივ, ცარიელ სახლებს პაგრონობენ და უვლიან დროებითი მცხოვრებლები, მეორე მხრივ, მათ აქვთ თავშესაფარი, მიწა და კარმიდამო, რომელსაც

ამუშავებენ. დროებითი მეპატრონეები ოცნებობენ საკუთარ ბინაზე: გამოსყიდვა ან სხვა სახლის შეძენა გეგმაში აქვთ, მაგრამ უძრავი ქონება ძალიან ძვირია წალკაში: 15 000 ევრო ბერძნის სახლის შესაძენად საშუალო ფასია, რაც ადგილობრივი მცხოვრებისათვის ხელმისაწვდომი არ არის. ივეგა უკვე 17 წელია, წალკაში ცხოვრობს და უკვე 5 სახლი გამოიცვალა. დღეს დიდ, ორსართულიან სახლში ცხოვრობს, რომელიც ბერძნულ ოჯახს ეკუთვნის. მიუხედავად იმისა, რომ ის ხელმძღვანელ პოზიციაზე მუშაობს, ფული საკუთარი სახლის შესაძენად არა აქვს.

ივეგა გვიყვება, რომ ხალხი თავისი შრომით არც ისე ცუდად ცხოვრობს. ბერძნები მეცხოველეობით არიან დაკავებული და საქონელი ბლომად ჰყავთ, რაც კარგი შემოსავლის წყაროა. “რაც უნდა უცნაურად მოგეჩვენოთ, ზოგიერთი საბერძნეთში წასულ ნათესავეებსაც კი ეხმარება. იქ ხომ ეკონომიკური კრიზისია”, – ამბობს ივეგა.

სახელმწიფო ენის ცოდნის საკითხი მწვავედ დგას. თუ ქართული არ იცი, ეს ნიშნავს, რომ ვერაფერს მიაღწევ და ერთადერთი გამოსავალი ემიგრაციაა.

რითი განსხვავდება ბერძენი ქალის ცხოვრება რეგიონში მცხოვრები სხვა ქალების ცხოვრებისაგან? ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ მათთვის ხელმისაწვდომია ევროპაში მოგზაურობა: თითქმის ყველა ბერძნულ ოჯახს საბერძნეთში ნათესავი ჰყავს, თვითონაც მოგზაურობენ, ნახულობენ ევროპულ ცხოვრებას, რაც ერთგვარ სტაგუსს სძენს მათ. ეს შესაძლებლობა ნამდვილად არ აქვთ სვან და აჭარელ ქალებს.

მეორე განსხვავება ის არის, რომ მათ საკუთარი სახლები აქვთ. ესეც მნიშვნელოვანი უპირატესობაა. სხვა თვალსაზრისით კი, ბერძნები ისევე ცხოვრობენ, როგორც დანარჩენები, მძიმე შრომით სოფლის პირობებში.

ბერძენ ქალებს ყველაზე ნაკლები შეხება და კომუნიკაცია აქვთ დანარჩენ ქალებთან რეგიონში. ბევრი კრიტიკულადაა განწყობილი ჩასახლებულთა მიმართ. ივეგა, როგორც საჯარო მოხელე, ამ პრობლემას კარგად ხედავს. ეთნიკურ ნიადაგზე წალკაში ერთგვარი იზოლაცია არსებობს. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული მცდელობა არის, რაღაც გაკეთდეს ამ პრობლემების დასაძლევად (დღესასწაულები, სპორტული შეჯიბრებები), არსებობს მონოეთნი-

Гречанка из Цалки

Небольшое количество греков было переселено в Грузию в 1763 г. царем Ираклием Вторым, из восточной Анатолии. Переселенные греки работали в Ахтале, на месторождениях меди, свинцовой руды, серебра и золота, и были большими мастерами этого дела. Следующее переселение произошло в 1806-1807 гг и в 1829-30 гг. В Грузию переселились как туркоязычные греки, так и греки, разговаривающие на понтийском диалекте. Из материалов архивов выясняется, что самый большой поток греческих мигрантов переселился в Грузию именно в вышеупомянутый период и большинство из них и ныне проживает на территориях Цалки и Тетрицкаро.

Иветта выросла и выучилась в Тбилиси, закончила кооперативный институт и несколько лет проработала в «Цекавшири» — (Центрального Союза Потребительских Кооперативов Грузии, который был частью мощного объединения в масштабе всего СССР — Потребсоюза). Иветта была скромным работником конструкторского бюро. То время вспоминает с большой теплотой. Говорит, что была единственной гречанкой в большом коллективе и что к ней относились очень тепло. Имея русскоязычное образование, она владела лишь разговорным грузинским. Жизнь заставила ее усовершенствовать это знание, Иветта оказалась хорошей ученицей. Свой дальнейший успех она связывает именно с этим.

Однако первые годы после развала СССР семья Иветты сполна пережила все трудности, связанные с войнами, нестабильностью, дефицитом тепла и денег. Поначалу она, как большинство женщин, полностью полагалась на мужа и занималась лишь семьей и малыми детьми. Муж устроился на работу в Цалке и через несколько лет семья последовала за ним. У детей, которые начали обучение в грузинской школе в Тбилиси, были трудности в Цалке, где не было грузинской школы, и им приходилось учиться в русской. Однако они перешли в грузинскую, как только она открылась. Сейчас сыну 27, а дочери 25 лет, они имеют высшее образование и принадлежат к обеим культурам — грузинской по отцу и греческой по матери.

